

## JUBEL

## Zou Donald Trump kunnen fietsen?

Zou Donald Trump kunnen fietsen? Zou de aankomend president van de Verenigde Staten weten wat hij met het brede stuur van een krakkemikkige opoefiets zou moeten doen? Ik vraag mij dit al een paar dagen af, eigenlijk sinds de uitslagen dinsdagavond binnendruppelden, sinds ik de zegevierende Trump met zijn duim omhoog op een podium zag staan. Van zijn vader zal hij het niet geleerd hebben, dat was net zo'n gewetenloze zakenman als Donald zelf, met amper tijd voor en daarnaast ook weinig vertrouwen in zijn middelste zoon. Mocht Donald Trump het dus geleerd hebben, dan was dat of van zijn kokette moeder, of van een bediende. Maar ik acht het niet aannemelijk dat een kindermisje de kleine Donald mee naar Times Square mocht nemen om daar met hem op een fiets met en later zonder zijwieltjes te gaan oefenen. De vader van Trump vond waarschijnlijk dat een echte Trump zich alleen in limousines verplaatst.

En zou Donald Trump ooit chocolademelk hebben gedronken na een lange dag op het ijs? Dat hij kan schaatsen, dat wil ik hem nog wel geven, hij legde immers ooit een schaatsbaan aan in het midden van New York. Maar zou hij daar ooit langer dan dat de fotocamera's flitsten hebben rondgezwierd? Zou hij überhaupt ooit tussen weilanden slagen hebben gemaakt? Zijn blik op oneindig, een druppel aan zijn neus.

Zou Donald Trump ooit tijdens een hittegolf door een sproeier zijn gesprongen? Zou hij ooit gebeten zijn door een kwal? Zou Donald Trump weten wat een luizenmoeder is? Of een kringverjaardag? Of waarom je met een groep collega's er nooit en dus altijd goed aan doet om een nieuwe tekst op een bestaande melodie te maken voor het huwelijk van de hr-manager die uiteindelijk trouwt? Zou Donald Trump weten wat een appelflap is?

Ik ben niet gek. Ik begrijp dat we in een wereld wonen waar de haarvaten van het ene land ver-

knoopt zijn geraakt met de haarvaten van een totaal ander land. En dat dat een goede zaak is, dat het juist prachtig is dat verschillende volkeren met elkaar proberen samen te werken, ook al verschillen ze als dag en nacht. Maar samenwerken is wat anders dan lijdzaam moeten toezien wanneer een loden olifant met een oranje toupet opeens je leven binnen komt stormen om alles omver te trappen. En het voelt zo ontzettend wrang dat er in een land meer dan 6000 kilometer verderop iemand verkozen is die niks van mij begrijpt, nooit zal begrijpen, maar die wel de komende vier jaar een enorme invloed op mijn leven zal hebben. En dat ik daar dan niets aan kan doen.

*'Van z'n vader zal hij het niet geleerd hebben'*

Zou Donald Trump een ander persoon zijn geweest als hij had kunnen fietsen? Als hij in plaats van te toosten in het jetset-leven van het New York in de jaren 60, gewoon net als ieder ander met een grote rugzak naar school had moeten fietsen, met regen in zijn gezicht en felle tegenwind. Zou hij dan liever zijn geweest, met meer compassie naar anderen hebben gekeken, omdat iemand anders, iemand uit een hogere klas die hij helemaal niet kende, een paar kilometer voor hem bleef fietsen? Een rug bood om achter te schuilen? Of was hij dezelfde zak hooi geweest die hij nu ook is? Bitter, wraakzuchtig en, in een machtspositie, levensgevaarlijk.

JOOST OOMEN  
info@joostoomen.com



Dit jaar zou tuinarchitect en beeldend kunstenaar Louis le Roy 100 zijn geworden. Hij werd vooral bekend met zijn ecohedral in Mildam, maar was zoveel meer. Museum Heerenveen besteedt aandacht aan hem op de tentoonstelling *100 jaar is niets!*

GITTE BRUGMAN

E lke dinsdag werkt bouwmeester en beeldend kunstenaar Marcel Prins met een paar vrijwilligers aan de ecohedral in Mildam. Het bouwwerk waar beeldend kunstenaar en tuinarchitect Louis le Roy (1924-2012) mee begon in 1964. Eerst liet hij de natuur haar gang gaan, maar begin jaren 80 arriveerden hier duizenden vrachtwagens vol puin, stoepranden en straattegels. Met zijn blote handen en hulp van anderen veranderde Le Roy een kaal stuk grasland in een bouwwerk waarin mens, tijd en natuur samenwerken. Net als in de tuin rond zijn huis in Oranjewoud, net als in de Groningse stadswijk Lewenborg.

Evenals Le Roy bouwt Prins zonder cement, hij stapelt de stenen zodanig dat er stevige pilaren, plateaus, wanden en banken ontstaan. Dat doet hij heel precies, maar zonder vooropgezet plan. De openingen tussen de stenen bieden plaats aan dieren en planten. Sommige bouwwerken verdwenen in de afgelopen decennia langzaam onder het groen. Nog steeds is er ruimte voor meer materiaal in dit 'stenen bos'.

## CHAOSTHEORIE

De ecohedral is het bekendste werk van Le Roy, die in 1965 ook met een tuin begon aan de Kennedylaan in Heerenveen. De gemeente zag wel iets in de chaostheorie van deze 'wilde tuinman' en bood hem hier een strook van 1 kilometer lang en 20 meter breed. De strook werd gevuld met puin, waardoor een reliëf ontstond. De nationale belangstelling voor deze manier van parkaanleg groeide, maar tegen de zin van Le Roy deed de plantsoendienst het meeste werk. De bewoners stonden buitenspel.

In 1973 besloot Le Roy daarom dat hij zijn naam niet meer aan dit project wilde verbinden. Na de natuurinfaase onderhield de gemeente de strook, die in de verwilderingsfase dichtgroeide en diende als hangplek voor jongeren.

In 2001 richtte Le Roy de Stichting TIJD op, die zijn nalatenschap beheert en uitdraagt. Vier jaar later ondertekende hij en de gemeente een contract. Vanaf dat moment mocht de stichting 100 jaar lang bepalen hoe de tuin wordt onderhouden. Voortaan hebben de buurt en bouwmeester Peter Wouda het voor het zeggen in deze derde, *ecohedrale* fase. Waarin wel onderhoud wordt gepleegd en de tuin nog steeds aan verandering onderhevig is.

Op een symposium van stichting TIJD kondigden publicist Piet Vollaard en architect Rob Hendriks 2 jaar geleden aan dat ze een biografie van Le Roy wilden schrijven. Onlangs, op de 100ste verjaardag van hun onderwerp, bekenden ze dat het werk nog niet af is. Indachtig Le Roys uitspraak '100 jaar is niets!' – tevens de titel van de expositie in Museum Heerenveen – verontschuldigen ze zich met de woorden: '2 jaar is óók niets'.

## 766 PUBLICATIES

Wel bouwden ze in die tijd aan een website waarop de nalatenschap van Le Roy terug te vinden is. Hierop valt te zien dat die niet alleen bestaat uit de tuinen in Mildam en



Louis le Roy in zijn ecohedral in Mildam in 1996. FOTO: PETER WOUDA



In de binnentuin van Museum Heerenveen staat het werk *Terug naar de boom* van Sigrid Hame-link. FOTO: MUSEUM HEERENVEEN



Louis le Roy - Inge aan tafel

# LOUIS LE ROY: meer dan een 'wilde tuinman'

Heerenveen, maar ook uit talloze artikelen en andere publicaties van en óver hem. Lezingen, projecten en tentoonstellingen zijn overzichtelijk gerangschikt. Weven en stapelen waren zijn technieken, en net als hij proberen de twee schrijvers het leven van Le Roy inzichtelijk te maken door er lijnen en stapels in te ontdekken. Er zijn tot nu toe 34 projecten, 766 publicaties en 80 gebeurtenissen gedocumenteerd.

Le Roy kwam in 1949 naar Heerenveen, waar hij een aanstelling kreeg als tekenleraar. Het duurde nog jaren voor zijn ideeën over kunst, natuur en architectuur tot rijping kwamen. Pas toen hij in 1962 met zijn gezin in Oranjewoud neerstreek, begon hij met experimenten om de natuur (onder zijn begeleiding) haar gang te laten gaan. Er volgden tientallen projecten in binnen- en buitenland en aanstellingen als professor in Kassel en aan de TU in Braunschweig. In 1972

## Twee tentoonstellingen

**100 jaar is niets!** – over het leven, werk en de nalatenschap van kunstenaar Louis Le Roy (1924-2012). Museum Heerenveen – Mincklersstraat 11: di t/m vr 11-17 uur, za en zo 13-17 uur, t/m 2 februari 2025.

Beeldend kunstenaar Marcel Prins heeft in zijn galerie Kunstlokaal No8 een expositie ingericht die aansluit op de Le Roy-jubileumtentoonstelling: **Boomschriften en Grondwerken** met werk van PJ Roggeband en Hein van Delft. Jubbega – Schoterlandseweg 55, vr t/m zo 13-17 uur, t/m 17 november.

ontving hij de Zilveren Anjer, in 2000 de oeuverprijs van het Fonds voor Beeldende Kunst en Bouwkunst en in 2008 de Gerrit Benner-prijs voor zijn hele oeuvre. Le Roy overleed in 2012.

De stichting TIJD beheert tegenwoordig de Le Roy-tuinen in Mildam en Heerenveen, verzorgt lezingen en opleidingen in de ecohedraal. Hoewel beide locaties niet als attracties zijn bedoeld, trekken ze veel publiek. Bouwmeester Prins: „Er kwam eens iemand die vroeg: *Vous êtes Le Roy?*, waarop ik antwoordde: *Non, je suis Le Prince.*”

### INSPIRATIE

In Museum Heerenveen wordt niet alleen het levensverhaal van Louis le Roy toegelicht, maar zijn ook schilderijen en tekeningen van hem te zien. Plus het werk van twaalf kunstenaars die zich door hem hebben laten inspireren. Het museum lijkt voor deze gelegenheid ondergronds te gaan. Overal steken wortels van textiel uit de muren en plafonds, alsof er bomen op het dak staan die zich vastklampen aan het gebouw. Een mooie vertaling van de ecohedraal door Mathilde Hemmes.

Van Sigrid Hamelink staat in de binnentuin een stelling met houtblokken en delen van houten beelden, teruggegeven aan de natuur. Arjen Boerstra heeft een maquette gemaakt (*Het oog van Louis*) van de in juni beklonken uitbreiding van de tuin aan de Kennedylaan. Bezoekers mogen steentjes stapelen om een voorstel te doen voor de invulling ervan. Met een kronkelend touwtje is alvast een 'olifantenpaadje' gelegd.

## THEATERRECENSIE

# Meeuw stoeit met Beckett: wachten zoals in een droom

**Gebeurtenis** *Vuurwerk in de regen*, door Meeuw Jonge Theatermakers **Gezien** 7/11, De Harmonie Leeuwarden **Spel** Sara-Linn Bouwman, Tamar Dicke, Job Harends, Ninthe Klijn, Isabelle Meijer, Julius van der Monde, Danian van der Mossel, Rowan Vis en Bette de Vries **Regie** Michaël Bloos **Publiek** uitverkocht **Nog te zien** 9 en 10/11 Leeuwarden; 15/11 Sneek; 16/11 Groningen (Jonge Harten, Grand Theatre); 21/1 Heerenveen; 22/1 Drachten; 29/1 Franeker. ★★★★★

Op een laag muurtje van kratten langs een vlakte die voor een strand kan doorgaan, liggen, zitten en hangen ze half slapend: de jonge theatermakers van Meeuw. Zo begint het. Maar wacht even: mag je ze zo wel noemen?

Ze spelen hier toch een rol? Ja en nee. Over die verwarring of je iets speelt of een personage bent, kunnen ze halverwege de voorstelling een verrukkelijke, chaotische discussie voeren. Die doet even denken aan de toneelstukken van Pirandello, ware het niet dat ze hier overhoop liggen met een andere klassieker, namelijk *Wachten op Godot* van de Ierse schrijver Samuel Beckett. Daarin wachten Didi en Gogo bij een troosteloze boom eindeloos op een zekere Godot. Maar die laat alleen twee keer weten dat hij morgen zeker komt. Zoals in 'morgen gratis bier' dus.

'Wachten', legt een van de wachtenden wijsneuzig uit, is in het existentialisme van Beckett en zijn tijdgenoten een 'condition humaine' van de eenzame mens, die zijn eigen levensdoel moet ontwerpen. Of zo iets.

Het leven van kinderen, jongeren en zelfs ouderen bestaat voor een groot deel uit dat wachten. Regisseur Michaël Bloos is er wonderwel in geslaagd om het onderwerp direct naar het levensgevoel van deze jonge spelers te brengen en hun eigen inbreng daarbij naadloos te verweven met speelse fragmenten uit het origineel van Beckett.

Mag dat wel? Een van de grappige passages uit de voorstelling

refereert aan een verbod van Beckett in de jaren 60. Een groepje vrouwen uit Haarlem mocht het stuk niet spelen, want 'anders had hij het wel voor vrouwen geschreven'. Niet doorvertellen dus, vragen de spelers het publiek.

Maar in *Vuurwerk in de regen* gaan de makers eerder een soort creatieve dialoog aan met Beckett's beroemdste stuk. Het geworstel van Didi met zijn schoen, zijn zoektocht naar een touw om zich te verhangen (en dat te vergeten), de afkeer en verknoktheid van het duo, de onzekerheid en het opportunisme waarmee ze de passerende meester Pozzo en zijn knecht Lucky benaderen – al die episodes krijgen een eigen kleur en een eigen verwondering, waarin je telkens wel iets van de speler zelf terugziet.

Die meerwaarde krijgt het niet alleen omdat Didi en Gogo probleemloos door steeds andere duo's gespeeld worden, maar ook omdat hier regelmatig de hele groep tegenover een enkeling komt te staan. Daardoor ontstaat ineens een heel andere dynamiek, die ook beter past bij jongeren, omdat daar de groep nu eenmaal erg belangrijk is. In het prachtige, simpele toneelbeeld levert dat verrassend mooi samenspel op dat dan plotseling overgaat in individueel geworstel en gehannes.

*Vuurwerk in de regen* is een stuk met een filosofische inslag, maar die ligt er niet al te dik boven op. Net als in *Wachten op Godot* is het veelal speels, banaal of bizar. Je hoeft het stuk van Beckett zeker niet te kennen om hiervan te genieten. Maar het is wel een voorstelling die je over je heen moet laten komen. Net alsof je in een droom wacht op iets waarvan je niet meer weet wat het was. En was het wel een droom?

HANS BRANS

Julius van der Monde in *Vuurwerk in de regen*. FOTO: LOIS BROUWER